

# NESKONČNO POVOJNO

avtorja Giorgio Amodeo

Vrnimo se drug k drugemu.

Lep večer vsem in dobrodošli.

Pred začetkom oddaje bi radi naredili potrebno pojasnilo.

Pred odhodom je bilo kvote mogoče razbrati na daleč.

Povojna leta so včasih predstavljala tragične trenutke v bivanju naših starih staršev.

V zadnjih dneh leta so sredi starih časov prišli tragični dogodki.

Govorjenje o dogodkih, ki so se zgodili v tistih letih, lahko še danes povzroči trpljenje in bolečino.

Dobrodošli so tudi psi, ki so rojeni v istem kraju kot ostali člani družine.

A minilo je že skoraj osemdeset let in morda je prišel čas, da te teme obravnavamo bolj lahkotno, poskušamo celo vzbuditi kakšen nasmeh.

Mali ga je zelo vesel v gobcu in ga ima zelo rad, saj ga je imel zelo rad in od nekdaj.

Želeli bi poskusiti ta večer, v upanju, da ne bomo koga užalili, a če bi se to zgodilo, se vnaprej opravičujemo.

Naslednji dan te bom prosil, da se vrneš, takoj ko bom lahko, te stvari ne bom uporabljal, bolje bo, če bomo še naprej delali na tem.

Hvala in dvojna zabava.

Hvala in uživajte.

(GLASBA "LILI MARLEEN")

Pred kasarno in pred velikimi vrati je lučka in še vedno stoji  
Zato bi se radi vrnili k lučkam

Kako nekoč Lili Marleen. Kako nekoč Lili Marleen.

Vsak večer pod tisto svetilko blizu vojašnice sem te čakal. Tudi nocoj bom čakal in  
pozabil bom na ves svet s teboj, Lili Marleen. s teboj, Lili Marleen.

Pod vodnjakom nam je bilo tako dobro, jedli smo capuzzi in luganighe s  
prepričanjem, da so njoki redki in jih skoraj nikoli ne jemo, sigh heil we're fured,  
sigh heil we're fur. (NEPREKINJENA GLASBA V OZADJU)

8. septembra 1943 je maršal Pietro Badoglio naznanil podpis premirja, ki je potekal v  
Cassibileju pet dni prej med italijanskim generalom Giuseppejem Castellanom in  
ameriškim generalom Walterjem Bedellom Smithom.

Toda kakšno premirje? Kakšno premirje? Pri nas v Italiji temu pravijo premirje, ampak  
to je kapitulacija! Kapitulacija: brezpogojna predaja Kraljevine Italije zaveznikom.

Ne bodite tako prepirljivi, dajte, da nadaljujem zgodbo o zgodovinskih dogodkih.  
Rekel sem, da je Badogliova napoved v naslednjih dneh povzročila invazijo nemških  
oboroženih sil na italijanska ozemlja, očitno je bila okupirana celo Julijska krajina.

Zaseden? Kaj je zasedeno? Julijska krajina ni več okupirana, Julijska krajina postane  
Adriatische Kustenland in s tem del tretjega rajha, kar pomeni, da je v vseh pogledih  
nemško ozemlje, sestavni del nacistične Nemčije!

Oprostite, a ste jezni name, ki hočem vsak trenutek kaj dodati? Mi lahko dovolite, da  
govorim, prosim? Me lahko nehaš vsak trenutek motiti?

Oh, ne, draga. Ampak sploh vas ne prekinjam. Nikoli me ne pusti. Samo nekaj  
pojasnjujem. Nekaj pojasnil zaradi natančnosti.

V redu, poskusite biti malo manj natančni.

Bom poskusila.

Osmega septembra se je začel tudi odpor, italijanska osvobodilna vojna proti nacizmu  
in fašizmu. Je to v redu s tabo? Je tako prav?

popolno!

(GLASBA "BELLA CIAO")

Nekega jutra sem se zbudil, oh lepi zdravo, lepi zdravo, lepi zdravo zdravo zdravo  
Nekega jutra sem se zbudil  
In našel sem napadalca

O partizan me odpelji, o bella ciao, bella ciao, bella ciao ciao ciao Oj partizan odpelji  
me proč Umiram.

(PREKINITEV) Trenutek, trenutek. Ker ste radi tako natančni, je treba povedati tudi, da je "Bella Ciao" postala znana mnogo let po koncu vojne in da v letih odpora praktično ni bilo partizanov, ki bi jo peli.

Dobro, ampak »Bella ciao« je bila vedno najbolj znana partizanska pesem.

Eh, ne, ne draga! Postala je himna odpora komaj dvajset let po koncu vojne in tega ne pravim jaz, ampak vaši prijatelji iz ANPI, Zveze partizanov, in te pesmi ni v nobenem dokumentu pred letom 1950.

Ampak kakšna razlika, to je eden od partizanskih simbolov!

Ne, ne, samo da sem natančen, da sem natančen, saj želite biti natančni. In pesem je bila objavljena v L'Unità šele leta 1957. Saj poznate L'Unità, kajne?

Seveda, kako je ne bi poznal? Bil sem naročnik L'Unità!

Ste bili naročnik L'Unità? res? In ste prebrali cel časopis, vsak dan?

Ne, ne, ni bilo potrebno: L'Unità, kot je rekel Dario Fo, ni bilo treba brati, dovolj je bilo, da ste jo kupili in dali na ogled v žep suknjiča, da so jo lahko vsi videli, to je bilo dovolj, to je bila že oblika političnega boja. Šefove časopise pa si moral vse prebrati, porabiti do zadnje vrstice zadnjega članka, da bi upravičil denar, ki si ga dal šefom.

Kdor te razume, je dober, kupi časopis in ga potem ne bere!

Pa še sezonska vstopnica sem bila za Primorski Dnevnik!

A kaj ko je imetnikov sezonskih vstopnic na Primorskem nevniku zelo malo?

Samo leto moje poroke, ker je mladoporočencem Primorski Dnevnik ponudil brezplačno dvanajstmesečno naročnino.

Oh, ampak zanimivo! In potem, po brezplačnem letu, si podaljšal naročnino?  
nikoli!

A pomislite, ko sem bil še otrok, sem mislil, da je Primorski Dnevnik slovenski prevod Piccola, saj so bile novice iste.

Novica je bila morda enaka, a zagotavljam vam, da so bili komentarji popolnoma drugačni, tako da smo Piccolo označili za "lažnivca".

Ni pomembno. Govorili smo: konec aprila 1945 so se nemške čete umaknile in Julijsko krajino so zasedli jugoslovanski vojaki maršala Tita.

Oprostite, vendar niste natančni: maja 1945 so Julijsko krajino osvobodile, ne okupirale oborožene sile Osvobodilne fronte, in ali veste, kaj pomeni "osvoboditev"? Povedal vam bom. Pomeni osvoboditev. In osvobodilna fronta, če se ji tako reče, lahko samo osvobaja in nikakor ne okupira.

(GLASBA "NA JURIS")

Na dvoru, na dvoru, na  
dvoru, Crik borcev vihra skozi  
hoste, Sovragove vrste soste!  
Udari, naval, usekaj, izpali,  
Na jurišš, o–hej, partizan,  
Pred mizo ni več!

Prosim, da se ne spuščamo v nekoristne in sterilne neskončne polemike, glede na to, da se niti posebne mešane komisije italijansko–slovenskih zgodovinarjev niso poenotile glede datuma osvoboditve, ki je za nekatere april 1945, za druge maj in za tretje šele junij.

Gotovo je v času jugoslovanske okupacije ...

Obdobje osvoboditve!

V času ... prisotnosti Titovih čet so se zgodili tragični dogodki, Trst je bil razglašen za avtonomno mesto v Sedmi zvezni republiki in na stavbah so se pojavili napisi, ki so slavili Jugoslavijo.

Jugoslavija je tu! Tu je Trst, tu je Gorica, tu je ves Videm.

ššš ššš ampak kaj počneš ali si nor? Prosim, ne izgovarjaj teh besed, si nor? Nikar ne govorite teh besed v šali, pomislite, da je leta 2009 za banalen kratki film z naslovom prav...

"Oprosti!"

Tukaj, z naslovom prav tako in ki je bil del diplomske naloge iz kinematografije slovenske študentke, ki jo je financirala in distribuirala Radiotelevizija Ljubljana, je sprožila velikanska polemika, ki ji je sledil celo, pomislite, uradni protest nikogar drugega kot italijanskega zunanjega ministrstva.

Zakaj si nisem ogledal kratkega filma, ki je bil smešna parodija, moram reči kar smešna, ki je nagovarjala samo nostalgike po partizanskem boju.

Pravzaprav je to zgodba, ki te ob današnjem razmišljanju res nasmeji, klasična nevihta v skodelici čaja, veliko hrupa za nič.

Kot zgodba, ki pripoveduje o tistih iz devetega jugoslovanskega korpusa, kajne? Da niti nazaj v Trst niso hoteli, čisto na Opčinah so se morali ustaviti, od tam se niti pomislili niso. Le da so potem, ko so dvema oboroženima, ki sta bila pri Obelisku, pokvarile zavore, sta gola skočila po Scali Santa, šla nazaj v Roian, ostali pa seveda zadaj, pa ju nikakor niso mogli pustiti samih: tako je, torej, Jugoslovani so zavzeli Trst. Ker če bi oboroženim silam počil zavore.

Toda tudi te nadrealistične zgodbe nam dajo razumeti, kako je spomin na tragične dogodke še vedno zelo prisoten predvsem v spominu starejših ljudi.

(GLASBA " PRIDITE NA MORJE" ZAČETEK MALDOBRIJE " V IMENU OČETA")

–Po padcu berlinskega zidu smo upali, da bo prišel mir, namesto tega pa se je začela vojna v Jugoslaviji in še danes vsak dan poslušate o napadih, okupacijah, vojni. Če bi bile stvari boljše, bi bile še slabše. Mislim, da je najslabše, kar se mi lahko zgodi, razburjenost!

–Seveda, valovanje je del vsega. In to dobro vemo, ker smo imeli toliko razburjenj. Ko država propade in nihče ne ve, kdo bo preživel, je kos vsemu: nikogar ni več na čelu, ljudje postanejo jezni in lahko kradejo, prodajajo, zatirajo.

–Bruto, veš bruto to je preobrat!

–Bruto je preobrat, tisti iz prve vojne je bruto, tisti iz druge pa je morda celo pezo. Na boru skupnosti določenih vasi si en dan videl zastavo, ki je bila naslednji dan zažgana in na boru si videl še eno, nihče ni vedel, kaj bi naredil, ta je pobegnil, ta se je predal, ta je izginil. Brutus, skratka.

–Zakaj je pobegnil in se skril?

–Ker je prihajal pozno ponoči domov, je odpeljal vse može, ki jih je imel in se ni vedelo, kam jih pelje, če gre na prisilno delo za vojsko, zgodilo pa se je tudi večkrat, da tistega, ki ga je vzel, ni bilo več videti. Predvsem mladi, ki so bili vojaki. Spomnim se, da je bila žena Marina Slobeza, ki so jo tukaj vsi klicali Mario, zelo zaskrbljena.

–Jo je skrbelo za moža?

–Ne, ne s strani moža, žena po določeni starosti želi, da jo skrbi bolj kot njen mož. Pravzaprav ga ni mogla več prenašati, ker je celo noč smrčal in ga ni bilo mogoče ustaviti in uboga ona, bila je budna in celo noč ni mogla iti spat, ker je njen mož spal kot prašiček in je strašno smrčal. Ne, Slobezova žena je bila zaskrbljena za svojega sina, edinca, ki ga je imela, Maria, ga je klicala.

–Toda Mario, ali mi nisi povedal, da se imenuje mož?

–Ne, mož se je moral imenovati Mario, ki ga je v resnici nenazadnje klical Mario, na papirju pa se je imenoval Marino, Marino Slobez.

–Kaj je dal dve imeni, Mario in Marino?

–Da, imel je dve imeni kot Franc Ferdinand! Daj no, počakaj, da razložim, ne! Ko ga je opazil v hiši, mu je Mario povedal, a Don Blas, ki je bil že gluhi, ni dobro razumel in mu je napisal Marino, torej hočeš, Don Blas je bil iz Arbeja.

–Eh, imam ga, v Arbeju v San Marinu ga imam. Rekel je, da je San Marino odšel z ladjo iz Arbeja v San Marino. Bil sem v San Marinu, veš, lepo je.

–Seveda, San Marino je čudovit, v Romagni, Republiki Titano. Ampak to se ne spodobi, zaradi tega bom izgubil nit. Rekel sem ti, da je bil ta Marino Mario za vse, torej veš, kaj je naredil?

–Šel je v komuno, da bi mu spremenili ime!

–Ne, nasprotno, s katerim se je rodil, ga je imenoval Mario, kot se zdi, in imel je isto ime, kar je bilo tako, ker so ga tam poznali kot Marino.

–Ah! Sinu je dal isto ime.

–Ja, in povedal sem vam, da se spletko dogaja, žena Marina Slobeza, ki so jo vsi klicali Mario, je bila tako zaskrbljena za svojega sina Maria, ki ga je skrival v kleti hiše, da bi, če bi ga poskušala najti, lahko pobegnila skozi grede.

–Ali gola iščeš tega tipa?

–Seveda, goli so, goli so. Zvečer sem potrkal na vrata hiše in uboga žena je šla spat in ti vojaki so mu na nesramen način ukazali, naj pove, kje je Mario Slobez in da mora z njimi.

–Mama mia, kakšni trenutki in kaj je naredila ta mama.

– Pomirila se je, odpeljala te vojake v spalnico, kjer je smrčal njen mož in ji rekla: "Tukaj je Mario Slobez, odpelji ga, če ga je, zame se je samo ustavil, smrči že štiri ure in tako, brez njega, se bom morda danes zvečer končno lahko vrnila v posteljo!"

–In kaj je naredila vojska?

–Nič, iskala sem mladeniča, zato sem se hotela zanimati za starega, ki je smrčal v postelji. Nisem vedela kaj naj rečem in sem odšla. In s tem istoimenskim trikom je svoji hčerki rešil življenje. In mož po drugi strani ni opazil ničesar.

–Ah, zakaj mož ni odnehal?

–Ne, spal je kot prašič, nikoli ni ničesar varčeval, šele čez leta, ko je bilo vojne konec, mu je žena povedala vso zgodbo, nekega večera v postelji, ampak, kar je hotela, je povedala do konca, tam je bil nekdo, ki je smrčal kot prašič.

(GLASBA "VIENI SUL MAR" KONEC MALDOBRIJE)

Junija 1945 je bil v Beogradu podpisan sporazum med zavezniki in Jugoslavijo, ki je vzpostavil tako imenovano Morganovo linijo, imenovano po britanskem generalu, ki jo je predlagal, in ki je Julijsko krajino razdelila na dve vojaški okupacijski coni: cono A angleške in ameriške vojske, vključno s Trstom in Gorico, in cono B jugoslovanske vojske, vključno z delom Istre.

Cona B, ki se je za kolesarje imenovala cona B, B kot v coni Benzinara, v katero smo vsi hodili po bencin v coni B, pravzaprav bomo šli tja tudi zdaj in jo bomo še naprej imenovali cona B. Kaj pa, če še vedno rečeš ne? Gremo v cono B ali gremo na Yuga, po bencin v Yugu, čeprav Yuga ni več.

(GLASBA "LEPOTA NA KOLESU")

Kam pa greš, lepa, s svojim kolesom,  
tako hitro in vneto poganjaš pedala?

Tvoje vitke, oblikovane in lepe  
noge so mi že v srce vsadile strast!

Toda kam greš s svojimi lasmi v vetru,  
veselim srcem in očarljivim nasmehom?

Če hočeš, bova prej ali slej prišla  
do cilja ljubezni!

Če naletimo na vzpon  
Porinil te bom in,  
ko te bom močno držal, ti  
bom govoril o ljubezni.

Kam pa greš, lepa, na kolo, ne mudi se,  
ostani še malo v mojem srcu, pusti kolo, daj mi  
poljube, tako lepo je ljubiti se!

Po petih letih prisilne prekinitve zaradi vojne se Giro d'Italia znova začne. Piše se leto 1946, dvanajsta etapa vključuje ravninsko pot brez posebnih težav od Roviga do Trsta. Ko pa karavana Gira vstopi na območje, ki ga upravljajo Anglo–Američani, pride do protestov, vrženja kamenja, blokirajo cesto in kolesarji se morajo ustaviti.

V Pierisu je bila etapa razglašena za zaključeno, potem ko je strelni strel ranil častnika, bi se dirka nadaljevala naslednji dan iz Vidma, a je nadaljevala majhna skupina športnikov, to so kolesarji, ki pripadajo ekipi Wilier Triestina.

Nekateri pravijo, da gre za akronim, ki pomeni Živela svobodna in odrešena Italija; srajce so rdeče s helebardo na hrbtu. Kolesarji v spremstvu ameriških vojakov prispejo v Trst, etapo pa bo sredi navdušene in ploskajoče množice simbolično dobil Tržačan: Giordano Cottur.

Toda nesreča v Pierisu je po dveh dneh povzročila nasilne spopade, ki so bili dramatični: dva mrtva in petinštirideset ranjenih. A o tem nihče ne govori, Italija še naprej sledi Giru, ne da bi se vsega zavedala.

Spopadi so se nadaljevali: avgusta 1946 so v goriškem Parku spomina pripravili komemoracijo ob zavzetju neodkupljenega mesta s strani italijanske vojske. V množico so bile vržene tri bombe, ki so ranile 26 ljudi.

Potem se je na ulicah mesta sprožil "pravi lov na slovanske komuniste". Demonstracija postane nasilna in policija je ne more obvladati.

Poročali so o enem mrtvem in okoli sto ranjenih.



Ah, zdaj razumem, kaj so tiste tri bombe, ki jih je vrgel na spomenik v Parku spominov v Gorici? Kje so zdaj stvari? In pomislite, kakšen primer sem, mislil sem, da so ostanki starega rimskega templja.

Kakšen rimski tempelj! Brez rimskega templja! Pa niti spomenika ni razstrelil s tistimi tremi bombami, razstrelil ga je dve leti prej, leta 1944. Zdi se, da bi po dogovoru z Nemci, ki so mu dali tudi dinamit, domobranci razstrelili ta spomenik.

WHO? Po kosilih?

Kaj pa po kosilu in pred večerjo! Gremo! Pripadniki Slovenskega domobranstva (Slovenska teritorialna garda), nacistične kolaboracionistične formacije, ustanovljene v Sloveniji septembra 1943, opremljene z orožjem, zaseženim italijanski vojski, posebej za zoperstavljanje napredovanju Osvobodilne fronte.

Kako pa je potekala medsebojna vojna v Jugoslaviji?

Ja, glej, bolje je, kot sem sploh štel: samo pomislite, da so se Domobranci po vojni zatekli v Celovec, kar je slovensko ime Celovca, a so jih, čeprav so dobro vedeli, kakšni so rojeni, na silo vrnili v Jugoslavijo, tako da so jih vse pobili, okoli štirinajst tisoč, strašna tragedija.

(GLASBA "WHISTLE THE WIND")

Veter žvižga in divja nevihta  
Polomljeni čevlji, pa vendar moraš iti  
Osvojiti rdečo pomlad  
Kjer vzhaja sonce prihodnosti  
Osvojiti rdečo pomlad  
Kjer vzhaja sonce prihodnosti

Leta 1947 je bila z mirovno pogodbo med Italijo in zavezniki ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje pod zavezniško vojaško upravo.

Kar je pomenilo, da če se je nekdo, recimo iz Monfalcona, želel v Sistiano kopat v morju, je moral vzeti s seboj potni list, ker je bila meja pri Lisertu!

Pridejo Američani in takoj okužijo lokalno prebivalstvo s svojimi novimi prehranjevalnimi in predvsem glasbenimi navadami.

(GLENN MILLER'S "IN THE MOOD" GLASBA igra v ozadju)

Z Američani ni bilo slabo, ampak oni so bili glavni in je bilo treba paziti, da jih ne razjeziš. Spomnim se, da so nekega večera šli štirje Američani, ki so hoteli spiti svoje zadnje pivo, v lokal, ki je bil tik pred odhodom, in pokazali s prstom na pult ter kričali na izčrpanega natakara. "Štiri piva"

In natakar?

In natakar je takoj začel čistiti pult, ker so tisti Američani jasno povedali, da hoče, da je zloščen. Za-bir! Za-bir! Ha, ha, razumeš!

Na žalost ja, razumel sem, vendar bi bilo bolje, da bi drugače razumel. Rekel sem: ameriški vojaki poleg novih pesmi prinašajo s seboj tudi nove, neznane izdelke, kot so mleko v prahu, kokakola ali žvečilni gumi.

Seveda so vsi ti pogumni mladi Američani domačim dekletom rade volje ponudili sladkor, čokolado, mesne pločevinke in ribe v upanju, da bodo kaj prejeli v zameno. Nekatera dekleta so jim ponudila nekakšno menjavo ...

(PESEM "I LOVE YOU JOHNNY")

Ljubim te Johnny, ljubim te Texas, če se hočeš ljubiti z mano... ti meni daj cigarete, jaz ti dam svoje... (REAKCIJA) Uuuuh!

Ljubim te Johnny itd. ti daš meni marmelado / jaz ti dam... (REAKCIJA) Uuuuh!

Ljubim te Johnny itd. ti mi daj čokolado / jaz ti naredim... (REAKCIJA) Uuuuh!

Ljubim te, Johnny, itd., ti mi daj kokakolo / naredil ti bom... (REAKCIJA) Uuuuh!

Ameriški vojaki iz razumljivih razlogov, ki pa se ne oglašajo, dobijo poleg žvečilnih gumijev še eno vrsto žvečilnih gumijev: kondome, med katerimi je najbolj razširjena številka ena, zlate kategorije. V angleščini: Gold One.

In zato pri nas mi ubogi nevedneži, ki ne obvladamo tujih jezikov in ki beremo stvari, kot so napisane, pravimo kondomu "gold-one".

(REAKCIJA) Uuuuh!

Nima smisla se tako razburjati, to je beseda, sploh je ne morem izgovoriti!

Gotovo pa je, da je bila pomoč, ki je prispela iz Amerike v povojnem obdobju, zlasti Marshallov načrt, temeljna za obnovo in gospodarsko rast.

(GLASBA "VIENI SUL MAR" ZAČETEK MALDOBRIJE "PACCO DELL'AMERICA")

–Zdaj so ti otroci, ki gredo po svetu, kot da niso nič in mislijo, da so nekoč namesto mnogih drugih morali zapustiti dom in vse in oditi v daljne kraje, kot sta Avstralija in Amerika.

- Zabav je seveda veliko, pa tudi taki, ki so se vrnili, da bi se dobro ustalili, tisti, ki odhajajo v Avstralijo ali Ameriko, so se, s spoštovanjem, zajedli.  
zlato.

–Ne razumem o kom govoriš?

- Se spomnite, na primer, Giovanina Lovricha? Ko je bil deček, je odšel v Ameriko s prvo ladjo, ki je prispela v New York, in se ni več naučil govoriti ameriško kot pravi Američan.

–Kot Johnny Lovrich?

–Seveda, ali ne veš, da ga v Ameriki Giovanni imenuje John, in tako se je takoj, ko je pristal v New Yorku, odločil, da se ne bo več klical Giovanin, ampak Johnny, Johnny Lovrich!

–Kaj, ne? Spomnim se, spomnim se, mladi Američan, da je kot deček odšel v Ameriko, a vsi njegovi sorodniki so ostali tukaj.

–Vsi bratranci Lovrich so bili tukaj, večina jih je bila v Fiume, in vedno so si pisali in jim povedali, da je za tiste, ki jih zanima, v Ameriki tisti čas priložnost za zaslužek, ker tam v Ameriki je bilo, bilo je delo.

–Kaj če bi bil narejen Giovanini American?

–Bil je pameten fant, Američan, ki je govoril odkrito kot pravi Američan, takoj se je začel truditi, zamenjal je ne vem koliko služb, ker v Ameriki, če ti služba ni všeč, se posloviš od šefa in naslednji dan greš lahko delat drugam, ne kot nihče od nas.

–Če vem. Moja uboga svakinja jo je pred šestimi leti odpustila in je še vedno ne najde.

–Ni važno, hotel sem vam povedati, da je ta Johnny Lovrich hotel nekaj narediti in tako se je prebil v Ameriko, skratka, bil je znan.

–In bratrance Lovrich?

– No, tudi oni so, do konca druge vojne, ker potem, ko so pobegnili, so izgubili vse, reveži, končali so najprej v begunskem taborišču, potem pa smo bili stisnjeni tukaj v majhni soseski, ki je bila sestavljena iz samo spalnice in kuhinje in kjer so bile edino udobne stopnice do hiše.

–Z logotipom udobno ni udobno, ni doma. Doma je logotip udobja udobnejši!

–Seveda je bolj udobno, če se temu reče udobno, mora biti udobno.

Hotel sem vam povedati, da je bilo res hudo, ubogi Lovrich, tako zelo, da jim ne bi bilo mar, če jim Johnny Lovrich, ki je bil zdaj star, ne bi vsak mesec poslal paketa iz Amerike.

–Ti je poslal darila?

–Darila, ja, škatle, škatle ameriške hrane, in vedno je bilo tudi kakšno pismo, ker so bile te škatle vse napisane za Američane in tega niso shranili, in stari Johnny Lovrich jim je napisal, kaj je bilo v vsaki škatli, da so bile takrat za nas škatle samo za sardele.

–Kaj, kaj, je bilo namesto tega v ameriških škatlah?

–Bilo je vse, naravne ameriške stvari, kot drevesni sirup, pistacijev maslo, ciklata, marmelada, ameriške omake, pečena panzeta suta, sladkor, poper, pa malo indijskega mesa v konzervi, kuhan krompir v konzervi, celo fižolova juha v konzervi, vse je bilo v teh pločevinkah.

– In Lori?

–In oni, lahko si predstavljate, so čakali na tega malega ameriškega človeka kot na orakelj, tako zelo, da tolikokrat sploh niso pogledali pisma, kjer je pisalo, kaj je v škatlah, so ga pobirali, iskali in če je bilo dobro, so ga pojedli.

–Kaj če ne bi bilo dobro?

–In če ne bi bilo dobro, bi v pismu pogledal, kaj je bilo v tisti škatli, ker je treba reči, da je Johnny Lovrich, bil je star, a je vse dobro napisal, da mu je bilo tako všeč, da se vrnejo, naravne in malo čiste, vse, kar je bilo v paketu, škatlo za škatlo.

–Torej, dovolj je bilo, da sem najprej prebral pismo.

–Seveda, le da mu je nekega dne v pismu Johnny Lovrich napisal, da ker se mora preseliti, ker se v Ameriki selijo iz enega kraja v drugega kot nič, mu nekaj časa ne bo mogel več pisati, ampak naj ga ne skrbi, ker bo paket vedno prišel nazaj vsak mesec, kot vedno, le da bo pismo napisal njegov sin, ker je Johnny Lovrich Ameriki podaril sina.

–Takrat je bilo vse v redu, le da mu je sin poslal paket?

–Ne toliko, ker je ta fant vedel le, da je Američan, in je pisal za Američane, ki jih niso razumeli, in vsake toliko je imel nekoga, ki je delal z naključno vojaško vlado, da mu prevaja. A bolj kot vse je bil kot vedno jezen in če je bilo dobro, ga je brez skrbi pojedel. Dokler nekega dne v paketu ni našel okrogle škatle brez napisov in v njej začimbe, ki jih še ni videl.

–In kaj je bilo v tej škatli?

- In kar so se čudili tudi Lovrichovi, bilo je kot temna masinada, kot poper, a brez okusa.

–In kaj so storili? Sem ga pojedel?

- In Lori je mislil, da je ameriška začimba, ki je tukaj ni bilo, dal jo je na hrano kot poper. Poskusil sem narediti tudi fogazzete, tako da sem to začimbo zmešal z malo moke, jajca in sladkorja. Vrsta Palacinche. A tudi to mu ni bilo všeč.

–In po slani omaki končno, kakšna začimba je bila, kakšna začimba je bila?

–Seveda, seveda, vedel sem, ko je oseba, ki je delala za naključno vojaško vlado, prebrala pismo, ki so ga napisali Američani.

- In kaj je bilo napisano?

–Pisal sem mu, da je ubogi Johnny Lovrich, stari mož, kakršen je bil, mrtev, ubožec, in ker je vedno govoril toliko, da se želi vrniti, ga je sin poslal nazaj k njim znotraj paketa, v škatli. Škatla s kovanci starega Johnnyja Lovricha, ubogega pokojnika. Toda Lori je dal ves zaboj denarja magnadi. Kaj hočeš, veš kaj se je zgodilo tistikrat.

(GLASBA " PRIDI NA MORJE" KONEC MALDOBRIJE)

(GLASBA "CHATTANOOGA CHOO CHOO" GLENN MILLERJA)

Ker vlak Chattanooga vozi "Choo-Choo", moraš iti z  
mano malo smučat.

V vozu, ki se veselo pelje po snegu, želim te  
naučiti umetnosti ljubiti.

In medtem ko bat piha in se kadi iz dimnika, voda vre  
in pleše v parnem stroju, inženir se poti,  
kurjač godrnja, vse je  
zadihano in zdi se, kot  
da vedno gre "Choo-Choo."

Ko se vlak hitro vzpenja na vrh, moje vedro  
srce ti reče, veselo: "Moj božanski  
otrok, ti si moja kraljica, vedno želim  
ljubiti samo tebe."

Z vlakom Chattanooga, ki vozi "Choo-Choo", bomo tako  
srečni tam zgoraj skupaj.

V vagonu mi moraš povedati, da me vedno bolj ljubiš, in  
mi dati veliko poljubov, kot jih znaš poljubljati.

Ko že govorimo o vlakih, ki vozijo choo choo, se pogovorimo o železniški progi Cormons-  
Redipuglia, ki je bila zgrajena leta 1949, vendar kljub zelo visokim stroškom, ki niso bili nikoli  
uradno prijavljeni, ni bila nikoli dokončana in aktivirana.

Kaj ima zdaj s tem železniška proga med Cormonsom in Redipuglio?

Očitno so si ga italijanski vojaški strategji zamislili prav zato, da bi se izognili morebitnim  
diverzantskim akcijam jugoslovanske vojske, saj so tiri svetogoriškega odseka potekali preblizu  
meje in jih ni bilo mogoče zaščititi.

Ampak ali ni to res? To absolutno ni res! Delo je bilo zasnovano z namenom, da bi se tovorni  
vlaki na progi Trst-Trbiž izognili dolgi goriški pentlji, ki je s svojo precejšnjo dolžino po  
nepotrebnem podaljšala čas potovanja.

Če bi bilo tako, kot pravite, bi bila ta proga prej ali slej predana v uporabo, po naključju pa je bil  
projekt opuščen ravno takrat, ko je bil konec Jugoslavije neizbežen.

Ne strinjam se, a pomembno je, da se ti grozni železniški mostovi, ki so gledali na državne ceste, končno podrejo.

V teh letih se je zgradilo novo mesto: Nova Gorica, z namenom, da bi dala upravno težišče okoliškemu ozemlju, priključenemu Jugoslaviji s Pariško pogodbo leta 1947, saj naravne vloge, ki jo je imelo mesto Gorica, ki je ostalo na italijanskem ozemlju, ni bilo več.

Gotovo. Urbani in demografski razvoj je bil hiter in izrazit z izgradnjo velikih javnih stanovanjskih četrti. Danes pa je Nova Gorica znana predvsem po različnih igralnicah, ki so nastale, destinacija številnih italijanskih hazarderjev.

In dobro! Če pa je toliko ljudi, ki uživajo metati denar stran v igralnici (pa še v igralnicah, ki jih tudi je), pa se pogovorite z njimi, nikakor ne s tistimi, ki vodijo igralnice, ker če ne bi nihče prišel v te igralnice, bi vsi morali iskati drugo službo!

(GLASBA "FLY DOVE")

Bili smo veseli, enotni, oni pa so nas delili  
Nasmehnilo se nam je sonce, nebo, morje  
Zapuščali smo gradbišče  
Zadovoljni z našim delom  
In veliki zvon, ding dong, je zapel refren

Leti, beli golob, leti  
Ti mu povej  
Da se bom vrnil

Povej ji, da ne bo nikoli več sama  
in da je nikoli več  
ne bom zapustil.

Toda tragedije na naših ozemljih se ne končajo z vojno. V povojnem času se je namreč dogajala drama eksodusa. Prisilno izseljevanje večine italijansko govorečih in domačih državljanov na ozemlje Julijske krajine, ki je dokončno prešlo pod jugoslovansko vlado.

In med temi je bilo, oprostite, ampak res, tudi veliko protikomunističnih Slovencev in Hrvatov, ki so, ko so se vrnil v Italijo, da ne bi izgubili subvencij in stanovanj, namenjenih izgnancem, za vedno prenehali govoriti svoj materni jezik.

Prišlo je tudi do povratnega eksodusa. Več kot dva tisoč delavcev ladjedelnic Monfalcone se je odločilo za izselitev z družinami v Jugoslavijo, kjer je bila potrebna specializirana delovna sila.

To so storili zaradi močne politične odločitve: zgraditi je bilo treba novo družbo.

Kasneje je odločitev za podporo Stalina proti Titu po »izobčenju« jugoslovanske komunistične partije po resoluciji Kominforma iz leta 1948 povzročila pereče razočaranje, ki je imelo uničujoče posledice, ki bi lahko privedle celo do pripora v gulagu na Golem otoku, strašnem Plešastem otoku.

Eden od tistih, ki so tam končali, je bil med vojno v Dachauu in pravi, da je na Golem otoku pogrešal nacistična taborišča, saj je bila med ujetniki vsaj solidarnost. Na Golem otoku, če si hotel ostati živ, si moral izkazati lojalnost partiji in biti tisti, ki je tepel tiste, ki so bili kaznovani, da so jih poslali nazaj.

Hiše, ki so jih izgnanci zapustili, so morali hitro napolniti z novimi prebivalci, kar je povzročilo razselitev dela prebivalstva, pogosto popolnoma nepoznavajočega zgodovinskih dejstev, iz notranjih prostorov Jugoslavije.

(GLASBA "VIENI SUL MAR" ZAČETEK MALDOBRIJE "LA VILLA DI ZARA")

–Tudi jaz mislim, da je velika sreča, da lahko živiš tako kot mi tukaj na morju, kjer imaš od doma lep razgled, kjer se lahko narediš lep sprehod ob morju, če hočeš in kjer sploh ni treba iti od tod na počitnice, ker ni nikjer bolje kot tukaj.

–Varno. Morski zrak je dober za pljuča. In tisti, ki so iz notranjosti, ki so revni, ne trpijo zaradi morja, vsi pridejo sem od tod, da se med seboj razbijajo pod soncem, ker moraš v kratkem času naužiti vsega sonca in morskega zraka, ki ga potem mora trajati celo leto, ki ti ostane doma.

–Pravzaprav so tukaj na obali vsi, ki se selijo, ki oddajajo sobe, hiše, vile za te tujce, ki prihajajo sem od tu. Vsako leto vedno več ljudi. In tukaj je logotip vsega sveta.

–Od vsega sveta, zadnje čase vidim tudi Ruse, njim je všeč, Rusi imajo radi naše morje in tako dalje, s Hrvati se zaradi podobnega jezika dobro razumem in tako vsi pridejo sem. Spomnim se, da je bila v Zadru lepa vila na morju, ne ravno Zadar, Zadar, malo prej, ampak tako lepa, da si videl vse otoke pred njo. In bili so Cattalinichovi.



–So bili ti Cattalinichi gospodarji vasi?

–Da in ne. Tam je bila Lori, tam so bili delavci vile, tam je urejala zelenjavni vrt in vrt in ona, ki je čistila in kuhala v vili, vendar Lori ni bilo v vili, živela je z otroki, možem in ženo, živela je v majhni leseni baraki, ki je bila del vile, s pogledom na dvorišče vile. In ko je umrl gospod, ki se zdaj sploh ne spomnim, kdo je bil, ker vam govorim o pred prvo vojno, ta gospod, ki ni imel otrok, je svojo hišo zapustil Cattalinichevim.

–Oh, kakšno srečo imaš in kaj so naredili?

– In rekel si mi, kaj bova naredila z vso to lepo vasjo? Bolje je, če ga komu prodamo in mu rečemo, naj ostane za gospodinjstvo in naj živimo naprej v naši leseni hiški, ki je na dvorišču. V nasprotnem primeru bomo brez dela pojedli vaški fižol.

–Dobro sem premislil. In ali bo našel nekoga, ki mu bo prodal hišo?

–Če sem ti rekel, da je to čudovita vila, zakaj pričakuješ, da se ne bom vrnil in je prodal? Pravzaprav je malo pred koncem vojne prišel madžarski magnat.

–Madžarski magnat, magnat?

–Definitivno je jedel. Magnat je bil poln časti, grof, oskrbovalec cesarskega gospodinjstva, velikaš s svojo celotno družino, ki je to vilo izbral za reprezentativno stavbo, da vabi prebivalce tega območja. Šele ko se je vojna končala, s padcem Avstrije, je moral pobegniti in Italija se je vrnila v Zaro.

- In komu je dal hišo?

–Saj veste, kaj se zgodi po pretresih, kart se ne najde več in tako sta Cattalinicha, ko sta vzela ven stare karte, ki sta jih še imela, povedala Italijanom, da sta onadva mojstra in da ju lahko ponovno prodata nekemu trgovcu iz Benetk, ki je želel v Zaro tokrat z ladjo.

–In kam so šli?

- In oni so s svojimi odraslimi sinovi nadaljevali svoje življenje kot običajno, svojemu novemu gospodarju so izročili svojo hišo in živel je v majhni leseni kolibi za hišo. Tako je do druge vojne prišlo do ponovnega pretresa in Jugoslavija se je vrnila.

–In kam naj pobegnem?

–Ne, delavcev ni , pobegnil trgovec iz Benetk, ki je bil gospodar, a oni, ki ostalo v vasi, saj jo je oborožena sila nacionalizirala in je bila

tam je bil en srbski general, ki je še naprej žigosal Cattaliniche kot kmete, mislim na naravne sinove, ker je bil stari zdaj prestar.

–In ne, tokrat ga je prodal.

- Ne, takrat je bilo vse nacionalizirano, ampak ta srbski general, ki je šel živet v Zadar, je s pomočjo države uredil celo mesto, da je izgledalo kot luksuzni hotel, ki je bilo običajno mesto, ki ga nihče ne bo prijel.

- In dokler ostane ta srbski general.

–Do leta 1991, ko je padla tudi Juga, je Zara postala hrvaška in otroci Cattalinichevih, ki so pokazali papirje izpred prve vojne, so lahko še četrtrič prodali isto hišo.

–In komu? , tistemu, ki mu ga je prodal.

–Rusu, ruskemu finančniku. Veste, kako zelo je bila Zara všeč Rusom. Potem bi se Rusi zaradi skoraj enakega jezika dobro razumeli s Hrvati. Ampak zdaj, ko je v Ukrajini vojna, je celo Rus pobegnil in zdi se, da mu Arabec to prodaja. Tako je rekel.

–In Cattalinichevi?

–Vedno je tam, skrbi za vrt in dela na hiši, ki zdaj ni več potrebna z vsem denarjem, ki je bil pospravljen, ampak, karkoli se zgodi, nikoli ne veš, ali bo spet prišlo do pretresa z Arabci in bodo Rivi spet prodali isto hišo komu drugemu. (GLASBA “VIENI SUL MAR” KONEC MALDOBRIJE)

No, za zaključek celotne zgodbe. Veš kaj ti bom povedal?

Ne, strinjam se.

Na srečo so se vse te tragedije tega neskončnega povojnega obdobja pri nas končale in jih ni več, žal pa se še vedno dogajajo po svetu.

Pomeni, da se vladarji drugih držav iz naših tragedij niso nič naučili.

poslušaj! Mislim, da vem nekaj, kar nas je rešilo.

Kaj, kaj nas je rešilo?

Verjamem, da so nas rešile osmice!

Osmice? Kot osmice?

Aja, daj no, osmice, fraše, gostilne, kraške gostilne.

Kot osmica na Krasu? ne razumem!

Italijani, Tržačani in Goričani, radi gredo ven jest in jim celo dekleta pravijo, da jim ni treba vsak dan kuhati in da gredo v restavracijo. In Slovenci znajo kuhati, delajo dobro vino in dobro kolino, delajo dobre klobase, dobre klobase, dobre klobase, panzeto, ombolo, de tuto.

No, ampak to je znano. kaj torej?

In potem, ko ena oseba jé dobro hrano in ti druga oseba dobro plača za hrano, ki jo poje, ni več prepiranja. Za vse se spodobi, da imamo dobre odnose.

Nisi slabo mislil! Veste, lahko bi bil tudi jaz tam.

Tako sem mislil, da je problem v tem: v Palestini ni osmize!

Kako, osmice v Palestini? Zakaj bi delal osmice v Palestini?

Če bi bile v Palestini osmize, ki so jih Palestinci naredili, da bi nahranili Jude, v Palestini ne bi bilo več vojne, kajne? Ampak zakaj hočeš v Palestino, ko ti ljudje ne pijejo vina in ne jedo svinjine, tudi muslimani ne in niti Judje ne.

kaj torej?

Potem se vojna vodi osemdeset let. Kakšna škoda, kakšna škoda, da v Palestini nimajo osmice!

(GLASBA) Poglej luno, kako hodi, poglej luno, kako hodi, sonce vzide in nato zaide za točko ali na dnu morja.

Poglejte zemljo, kako se odmika, mimo gredo sir, škuna in batana,  
blodi se od brega do brega z vetrom ali s severnikom.

Na večeru sta sodelovala: Franko Korošec, (ALTRA VOCE) in Giorgio Amodeo

GLAS Na harmoniki Aleksander Ipavec.

Tavamo od brega do brega z vetrom v zavetrju ali s severnim vetrom.

KONEC

## MOŽEN BIS

### MALDOBRIA "PREKLETSTVO MIRAMARE"

(GLASBA "PRIDI NA MORJE")

–Ena najbolj znanih kletvic je kletvica Miramarja in Barba Checa, ki je spal v gradu Miramar in je zato verjel, da se ga je kletvica dotaknila tudi tam. Toda ali je ta zgodba resnična?

–Res je za vsakogar, ki hoče verjeti! Res je, da ga je Maksimilijan ubil v Mehiki in da je uboga Carlota, ki ga je rešila, odšla z fantoma, če le izreče znamenito kletvico: »Kdorkoli živi pod to streho, bo umrl kot moj mož, daleč od domovine, daleč od kuge, nasilne smrti in v smrtnem grehu.« No, tega res ne bi mogel reči.

–Potem ta zgodba ni resnična!

–Rekel sem ti, da ne veš! Gotovo je za Maksimilijanom umrl v smrtnem grehu z mlado ženo v postelji Rudolf, cesarjev sin, nato pa je umrla njegova mati Elizabeta, Sissi, ki je prav tako živela v Miramarju, saj so jo odpeljali s parnikom iz Ženeve.

–Jezus, res je, da sem ga vzel.

–Potem ko je cesar Charles umrl na Madeiri, daleč od svoje domovine, daleč od vročine, je celo Sangulin, ki je skrbel za caique v Miramarju, umrl v skladišču v Buenos Airesu in v smrtnem grehu, ker je bil pijan. Vsi ti ljudje so živeli v Miramarju. In potem sem lahko razumel, da je bil ubogi Barba Checo, ki je eno noč prespal v Miramarju, da bi popravil ključ v sobi nadvojvodinje Marije Josefe, tako rekoč izčrpan.

–Spati ponoči v Castelu?

–Ne, da ponoči spim v Gradu, ki mi je dal lepo sobico, z rahlo nagnjenim stropom, a z vrčem, komodo, umivalnikom z monogramom Marije Jožefe in tako dalje, da se je skozi okno videlo do Pirana, čeprav je bilo vse temno. Bil je izčrpan s svojim življenjem po tej zgodbi o prekletstvu Miramarja, ki ga je naložila Carlota.

–Seveda, če bi bili vsi, ki so spali v Miramarju, tam, daleč od domovine!

–Toda Barba Checo je umrl na svojem domu v Osseru, v starosti devetdeset let, z vsemi svojimi sorodniki v bližini, spovedan in obhajil ga je Don Blas, še isto jutro. Toda zdaj je bil tako prepričan o Carlotinem prekletstvu, da ga je ob smrti povedal svojim otrokom: "Nima smisla, to se zgodi vsem ostalim iz Miramarja"!

–In po tem ni nihče več spal v Miramarju?

–Seveda, prepričan sem, da so po vojni tam spali tudi drugi. Spet vam govorim o po prvi vojni, ko je vojvoda Aosta spal v Castel de Miramar.

–Toda ali ne bi smel vojvoda Aoste spati v gradu v dolini Aosta?

–Vojvoda Aoste spi, kjer hoče, in ta vojvoda Aoste, potem ko je med prvo vojno ostal dve leti v Monfalconu s tretjo armado, ki ni mogel doseči Trsta, ampak je lahko videl le ta čudoviti grad Miramar v daljavi, se je po koncu vojne, ko je končno prispel v ta blagoslovljeni grad Miramar s tem čudovitim parkom in morjem pred seboj, odločil prespati v gradu. Želel je, da me zanima prekletstvo Miramarja.

–Ah, in torej se temu vojvodi Aoste ni nič zgodilo, je tudi umrl tam, stari, v svoji hiši, kot Barba Checo?

–Ampak kako to, da ne veš? Vojvoda Aosta je umrl v Afriki, ubit v bitki na gori Balagi, ki je gora prav v Afriki. Daleč od domovine, daleč od muk nasilne smrti. In tako sem v Trstu lahko razumel to zgodbo o Carlotinem prekletstvu, ki prizadene vse, ki spijo na gradu Miramar, in je spet začela krožiti.

–Je torej, po vojvodi Aoste, še kdo hotel prespati v Miramarju?

–Po Miramarju je tam prespal general, ki se je leta 1945 z novozelandskimi vojaki vrnil v Trst in veste, tudi njemu je bil všeč ta grad z vsem parkom in morjem spredaj. Ampak, takoj ko je na obali, imajo Tržačani takoj svojo državo

zgodba o prekletstvu Carlota, ki doleti vse tiste, ki spijo v gradu Miramar.

–Mama mia, kaj je naredil ta general?

–In potem mu je ta general ob pogledu na grad Miramar in ves ta čudoviti park rekel: "Veš kaj? Ker je ta park Miramar tako lep, mi postavi šotor v parku. Saj sem skoraj celo vojno spal v šotoru, lahko še malo dlje spim v njem. Upam, da ta zgodba o Carlotinem prekletstvu ni resnična!"

–In tako se tam ni nič rodilo.

–Nič! Domov se je vrnil čist in tam, leta kasneje, umrl tako star kot Barba Checo. Ker mu tam zgoraj v Castel Nuovu nikoli ni pustil spati.

– In danes? Kdo danes spi v Castel de Miramar?

–Kdo danes spi v Miramarju? Ni vedel, da je grad muzej z vsemi slikami, orožarnami in oblačili Maksimilijana, Charlotte, Sissi in celo vojvode Aoste. Nihče več ne spi, to je muzej, jutranje vrtnice in večerne vrtnice.

zvečer.

–Ah, večer je večera!

–Seveda bo danes zvečer, kajti ta zgodba o prekletstvu Miramarja je morda le laž, ampak danes nihče, čisto nihče, ne bi hotel več spati v gradu Miramar!

(GLASBA "PRIDI NA MORJE")